

És azután az antológia: Csokonai édes-bús rigmusai, Berzsenyi érc-szavai, Vörösmarti férfias átkai, Petőfi lángostorai és modern magyar költők után más nyelvek és más századok lelkének őrei; Catullus, Tibullus és Juvenális, Petrarca és Aretino, katalán koldúsok úszító dala, Hutten német parasztjainak kitörő átkai, dán földtúrók és angol takácsok éneke, és Ronsard, és Shelley, Byron és Heine. Régi, sirni- és átkoznivalók után modern hábo-ús költők verseiben remegő, még közellevő réműlete a világháborúnak.

Szikrák ezek, amiket századok érzésmágyáiról hoz ide a szél, szikrák, amik valami gyúlékony anyagot, gyúlékony embert együtt-érzőt, együtt-lelkesedőt, együtt-lázadozót keresnek. Kései szikrák tüzre lobbantsatok, régi magvak kikel-jetek, elmúlt korok tanúvallomásai vádoljatok egy sötét és meglapuló korban. Vádoljatok új pöreiben az elgázolt emberségnek. Mert Faludy és a megszólaltatott régiek és mi, olvasók, szorongó áldozatai korunknak, mindannyian ennek a nagy pernek vádlói vagyunk.

Poór János

Eörsi Béla: A magyar földműves-szegénység kialakulása. Eörsi ezen munkájában is a magyar földműves-szegénységgel foglalkozik. A nincstelenek életét írta meg a jobbágyság felszabadítása óta. Bevilágít sötétlő viskóikba, megvizsgálja, mit esznek s hogy születik a szegények gyereke és miképpen nyomorog az öregje, ha idejekorán meg nem halt. Kikutatja, hogy mit keresett a jó békevilágban a cseléd, a napszámos, a részeg, a sommás, hogy indul munkájába a kubikus. Vagyis vizsgálat tárgyává teszi a falusi szegénység életét. A könyv során leírt irtózatosságot persze nem túrték el minden jajszó nélkül, tehát elénk idézi a csodátváró özvegyasszonyt, az Alföld istenkeresőit. Lerajzolja a sze-

gény nép passzív ellenállását, majd a tudatosabb réteg szabadság felé irányuló törekvését, mozgalmát és szabadságharcát. S noha a Dózsa-féle kivégzés rettenetessége nem is ismétlődik meg a megtorlás idején, de kegyetlen, minden szervezkedést, minden munka-abbahagyást megakadályozó törvénnyel próbáltak halotti csendet teremteni a magyar rónán. A századunk elején cseléd és aratósztrájkok söpörtek végig a középkori rendszerű nagybirtokon és az azt a kort megélt nagybirtokosok még ma is rettegve gondolnak arra az időre, hisz akkoriban kerültek vasrácsok a régi udvarházak ablakaira. Az új század ipari konjunktúrát hozott, amely az úgynevezett „drágasággal” járt s ami lehetővé tette, hogy a nincstelenek kissé jobb bérhez jussanak.

Eörsi a békevilág egyik realis történelemírója lett ezzel a könyvével.

N.

SZINHÁZ—FILM

A nagy illuzió. (*La Grande Illusion*).

Ilyen című filmet mutatott be a szubotica Városi mozi; francia film, kevésbé ismert szereplőkkel, háborús, de inkább háborúmögötti, hadifogolyfilm, a francia és német lelkiséget, különösen a háborús francia és német lelkiség ellentétét és egyöntetűségét egy síkon bemutatandó — és mit láttunk? A tiszti fogolytábor drótkerítése mögött lappangva folytatódó és mindenben, még a legvéresebb háború akadályain is átment osztályellentétet, osztályharcot bizony, a francia uniformisban élő tisztek között és a társadalmi ranglétra ugyanazon fokon álló adáz nemzeti ellenség közösségét egy francia és egy német báró vezérkari tiszt között. Az osztályok elhatároló és megnyíló falain belül lehetséges csak közösségtalálkozás és ugyanakkor a saját fajtájabeli-

nek kizáródása is egy háborús lázban égő nemzettestből, ha nem egy osztálybeliek, bár egy fajtaból való vérek; az ellenségeskedés viszont, még ha fajnemzeti ösellenségeskedés, mindig kellő időben és kellő mértékben előhívott politikum és erőszakolt gyűlölet. Ez a film erről a kérdéstről, erről a már közhangságról sok mindent mondhatott volna, szűkszavú volt és szűkmarkú. Csak felmutatott valamit, de mindjárt biztonság kedvéért, hogy túlmerészség vádjá ne érhesse, el is rejtette, amit mutatott. Miért?

S ezek után kezdezhetjük, mi a nagy illúzió? Az-e, hogy az igazságot féligazságnak meri mutatni a francia film is, amely a helyzet kiélezése helyett a francia vezérkari tiszt önfeláldozásával mint egy feloldani igyekezett a már tántogó ellentéteket, vagy pedig az-e a nagy illúzió, hogy egy francia férfi ráomlik egy német asszony ölére s onnét tovább botorkál a hívó honvágy szavára haza, a hon ölére, mindennél ölelőbb öltre?

Illúzió magyar nyelven hiú ábránd, csalatás. Gondolom, e stilustalan világban már az illúzió is csak hiú ábránd, s hiú ábrándban hinni, maga is csalatás, „festett egékbe” néző túlvilági merengés. Ebben a percben csak egy szót, egy szót, bár nem e helyre valót engedjétek még szólnom, nem a filmbeli nagy illúzióról, hanem egy másfajta, legnagyobb illúzióról: az emberről s íróról, aki úgy vivja, vágja, vágyja a rendet, hogy a nép kinőjön önmagából. Nagy illúzió ma embernek lenni s írónak, mint Fejtő Ferenc. Meg kell itt mondani, szívbeli ügyünk, hogy Fejtő Ferencet az újabb magyar irodalomnak ezt a kivételesen szép erejét, osztályellenes izgatás miatt a budapesti m. kir. törvényszék hathónapi fegyházbüntetésre ítélte. S ezek után mi a nagy illúzió: Fejtő Ferenc munkája és amiért harcol, vagy a m. kir. tszék vagy amit korszerűtlenül, hálátlanul védelmez?

F. B.

Az édes anyaföld. Regény után csinálták ezt a filmet Paul Muni-val és Reiner Lujzával, akik gyönyörűt produceráltak abban a nagyon realis és éppen realitásában gyönyörű filmben. A való élet szintjén mozog ez a film, vagy legalább is abból indul és megy egy jó ideig. Abból a mindenütt más és mégis ugyanegy valóságból, aminek olyan ritkán kapjuk igazi színeit könyvben, színházban, moziban. Kinai parasztvalóságáról készült ez a film, kínos földtúrásról, az ember gigantikus harcáról elemekkel: jéggel, nappal, szárazsággal, sáskákkal. Végre egy film, ami nem a fehér faj superioritásáról, nem a „maroknyi fehér a sárgák milliói ellen” jelisével készült. Egyetlen fehérét sem látunk a filmben — mondjuk, hála Istennek? És nem is a fehérek elképzelését látjuk a sárgákról, ahogy a stúdiókban a kispolgárok épülésére, fehér felsőbbségnek alátámasztására kigondolják, hanem egész egyszerűen a kínai földtúró paraszt életét kapjuk. Itt a rendező önmegtágadoan, alázatosan elfogadta az életet úgy ahogy van, a maga keménységével, érthetlenségével, zord törvényeivel.

A darab egy kis kínai paraszt házasságával kezdődik, aki egy nagy kínai házarabnói közül kap feleséget, akit eddig nem is látott. Együtt túrják a földet, az asszony persze — sárga változatában annak a női elnyomatásnak, amit mi is olyan jól ismerünk — még jobban húzza az igát, mint az ember. És gyűjtenek, gyűjtik a földet nagy földéhséggel, kárpátával a termő földnek, szinte simogatják, becézik a földet valami ősi, ösztönös földszeretettel. Aztán jön a szárazság. Így még nem láttam viaskodni a természettel! Örjögve, fogcsikorgatva, éhezve, hogy el ne kelljen adni a földet egy falat kenyérért. A nézőnek kiszárad a torka a pusztító szárazság láttára! Egy tehenet látunk keresgélni valami nedves föld után, Paul Munit, amint a földben turkál valami nedűt tartalmazó gyökér

után. Sarat főznek ezek az emberek, mert az legalább meleg és nehéz a gyomorban. Aztán megindul a népvándorlás, végetérni nem akaró sorokban jön, özönlik az éhes fáradt nép északról délre. Mint a nomád népek ősi húzódása, vándorlása a termékenyítő eső nyomán — csak őket nem várja vig letelepedés, hanem egy nagy város nyomortanyája. Semmi munka, úgy keresik a munkát, mint otthon a nedves gyökeret — és nincs. És akkor, mint egy elemi csapás, éppen olyan elemien, hirtelenül, váratlanul jön egy lázadás, az éhség elemi kitörése. Feledhetetlen jelenetet láttunk itt: két pizsokban, sárban dolgozó, emberhez hasonló igavonó beszélget egymással: „azt mondják felkelés van, mi az?” — „Nem tudom, testvér, csak azt hiszem az évessel lehet összefüggésben”.

Eddig tökéletes a film, de itt aztán már nem élet tovább, hanem film a maga törvényeivel, valótlan, happy-andes, szenzációs, megkötött megoldásaival. A nyomorult paraszt felesége igazgyöngöket talál, hazamennek, földetvesznek és kezdik a nagyparaszt életét. A paraszt meg is tántorodik mint férj, — ez már aztán mind filmromantika, sex-appeal — és olcsó sikervadászat — beleszeret egy táncosnőbe, aztán a fia is ugyanabba és kész az európai filmek ezréből ismert szerelmi bonyodalom, amiből persze jó európai recept szerint a kínaiaknál is győzelmesen kell kijutni a házasság és család szent intézményének. Egy pár igazgyöngyöt kell csak találni és maradhat minden a régiiben! Nem tudom a kínai parasztoknak be lehetne-e olyan szépen adni ezt, mint nekünk, butított fehéreknek? — Van még egy elemi csapás: a sáskák, ami újra visszavisz az életbe, a fékezhetetlen természetbe, amit mégis legyűr egy ígéretes emberi munka és küzdelem. De a film elromlott már, jólmenő, slágerfilm lett az életből, amit a mi kötött elgondolásaink és hajánál fogva előrangotott megoldásaink irányítanak.

Igazgyöngyöket találni nem rossz dolog, de hát ez a megoldása millió kínai földtúró életének, a széthulló kínai családnak, elnyomott nőnek? Úgy látszik egyéb megoldást mi nem is ajánlhatunk a sárgáknak; mi fehérek már így szoktuk, talá-lunk egy-két igazgyöngyöt és aztán maradhat minden a régiiben. Mert ez a fő. Ilyen Deus ex machina kell nekünk az életbe. A természet erőit legyűrjük, kikoplaljuk, sáskákat husángal, tűzzel fékezzük meg, izzadunk, gyűjtünk, munkában megszakadunk és akkor — ha még egy csodás isteni véletlen igazgyöngyöket találhat velünk — nem halunk éhen. Kár volt ezzel rontani, tönkretenni ezt a különben olyan szép, olyan emberi és olyan tanító, mert küzdő, életes filmet. Ettől eltekintve — és de soktól kell eltekintenünk mindig, hogy valami rendes-et regisztrálhassunk — mint egy való-nak szép rajzát, a paraszt életének és küzdelmeinek, a nő szájalmas alárendelt-ségének és mint egy nagy emberi küz-delemnek époszát nyugtázzuk ezt a filmet.

P. J.

Forgószél. (Boros Elemér nyolc kép-ből álló színműve.) A mi vidékünkön az első színdarab magyar szerzőtől, mely-ben korszerű dolgok viaskodnak, mely-ben a valóság-elemek — bár némi túl-világi körítésben — túlsúlyba kerülnek. A háborúban tönkrevert középosztály siratása ez a színmű, amelyben a közép-osztálybeli szerző talán több könnyet hullat, mint amennyit a középosztály megérdemel. De meglátja Boros a lecsú-szó dolgozók egyedeit is (pincér, hólapá-tozó munkanélküliek, öngyilkos cselédek stb.), ami nagy haladás, a még magyar földön fehérholló: korszerű színdarab felé. A mű szerzője meglátja a felka-paszzkodott új mágnást, a terpeszkedő proccot is, de az már reakciós mellékiz, hogy a felkapaszzkodott procc éppen zsidó. A lecsúszott középosztály fővárosi magyarjai együtt szaladgálnak rossz szagú

lábbeliben a zsidó lecúszottakkal és ellátatlanokkal. Mindent egybevetve Boros Elemér Forgószele komoly elindulás a volóság festő színdarab megteremtése felé. Mert színigazgatókon és magyar cenzurán évtizedek óta fennakad a haladó szó a színpadokon is. A darab a lecsúszott középosztály iránytalanságának megfelelően anarhikus, nem mutat határozott haladó irányt, mégse játszhatják magyar színpadokon.

Szekér Lajos Mérán Miklós nehéz szerepében nagyjában jól oldotta meg feladatát, bár itt-ott talán túljajgatta középosztályi fájalmát és elesetségét. L. Alacker Anna csendes, finom alakítása sok sötét mélységet feltakart. Balázs Janka, aki művészi erejét évek óta könnyű darabokban herdálja el, fojtott fájalmában megkapóan anya volt. A kómikusnak ismert fiatal színész, Keresztesi Sándor a munkából kiesett öreg pincér pusztulását fenségesen tragikus erővel szólaltatta meg. A többi szereplő is, gyakorlott és kezdő műkedvelők jól illeszkedtek a darab együttesébe. A rendezés Riesz Dezső munkája. Igyekezett áthidalni a vidékiesség színpadi akadozásait, de ez a törekvés a forgó-színpadra írt, nyolc színváltozást igénylő darabnál csak részben sikerült. A limonádéhoz szoktatott közönség csak a harmadik előadáson töltötte meg a nézőtér két-harmadát.

Nagy érdeme a szubotcai Olvasókör ifjúsági kulturosztyálynak, hogy a komoly témákért fogcsikorgatókat figyelemre sem méltatva színi-re hozta a Forgószelet.

I. I.

A német filmválságról. A német film válságáról most már az olasz lapok is írnak. Nemcsak anyagi válságról, amelynek az az oka, hogy a nácifilmek előtt bezárult a világpiac, hanem az erkölcsi válságról, amely a filmek és filmszínészek színvonalában nyilvánlik meg. A római „Messagero”

részletesen foglalkozik a német filmipar hibáival. Rámutat arra, hogy 1933. óta a német film egyetlen új tehetséget sem tud felmutatni. Mindig a régi nevek szerepelnek: Albers, Rühmann, Fritsch, Dagover, Tschschova stb. Az új nevek is a régiak közül kerültek ki, mint Jannings és Pola Negri. Ennek a ténynek igazolása az is, hogy milyen erőfeszítésekkel igyekeznek megszerezni Marlene Dietrichet, aki pedig megvált német állampolgárságától és igen lekicsinylően nyilatkozott a mai német rendszerről. A „Messagero” arra a következtetésre jut, hogyha a német film rövidesen nem termel friss és értékes utánpótlást, akkor nemcsak, hogy arra nem számíthat, hogy elvesztett külföldi piacait visszaszerzi, hanem elkészülhet arra is, hogy a belföldi publikumát elveszti. Hiszen már a német közönség is szívesebben nézi a jó külföldi filmeket, mint a silány belföldit. **M.**

Krónika

— A délafrikai Transvaalban arra számítanak, hogy az aranytermelésben az idei év rekordév lesz. A délafrikai aranybányákban folyó munka egyike a legégszetségtelenebbeknek. A kvarc-fúrók 188—412 mgr. port fejlesztenek egy köbméterre számítva. Az aranybányák munkása fele, átlag négyévi munka után halott. Tíz munkás közül csak egy éli túl a kilencedik munkaévét. Talán a munkások részére is rekordév lesz ez. (Összehasonlítással a következő pormennyiségeket említhetjük meg, amelyek más munkahelyek levegőjében kavarognak: Egy vasöntőde tisztogató helyiségeiben 80—100 mgr., egy műgyapoptgyár vágóhelyiségeiben 20 mgr., a newyorki földalatti vasútban 7 mgr.)

— 50 amerikai polgári és pacifista, szervezet felhívta Amerika lakosságát, hogy bojkottálják az összes japán árucikkeket.

— Egy newyorki felhőkarcoló a lapjába beépítették a modern nagyváros minden zaját. Krómózott rézfapokra felvették az autótűlkök, a rendőrfütyülők hangját, az autófék csikorgását és más jellegzetes zajt. A lemezeket védőréteggel vonták be és rézládákba csomagolták. Mellé tettek egy gramofont és használati utasítást, hogyan kell a lemezekről eltávolítani a védőréteget és hogyan hasz-